

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

**FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PEDAGOGIKY**

ROZVOJ ZRAKOVÉHO VNÍMÁNÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

KAZUISTICKÁ STUDIE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Miroslava Karlíčková

Předškolní a mimoškolní pedagogika, obor Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mg. Šárka Káňová, Ph.D.

Plzeň, 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 1. června 2017

.....
vlastnoruční podpis

Ráda bych poděkovala vedoucí své bakalářské práce Mgr. Šárce Káňové Ph.D.
za odborné vedení, za pomoc a cenné rady, které mi pomohly při zpracování této práce.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

ÚVOD.....	3
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	4
1.1 PŘEDŠKOLNÍ VĚK	4
1.2 PŘEDŠKOLNÍ PŘÍPRAVA A DIAGNOSTIKA	5
1.3 DÍTĚ A HRA	6
2 POZNÁVACÍ PROCESY.....	8
2.1 VNÍMÁNÍ (PERCEPCE)	8
2.2 MYŠLENÍ A PAMĚŤ	9
2.2.1 Egocentrismus.....	9
2.2.2 Fenomenismus.....	9
2.2.3 Magičnost	10
2.2.4 Absolutismus.....	10
2.2.5 Konfabulace	10
2.2.6 Fantazie	10
2.3 ŘEČ	11
2.3.1 Motorika	11
2.3.2 Vnímání.....	11
2.3.3 Sociální prostředí	11
3 ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ	12
3.1 VÝVOJ ZRAKOVÉHO VNÍMÁNÍ	12
3.2 ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ U PŘEDŠKOLNÍCH DĚTÍ	12
3.3 VÝVOJOVÉ ŠKÁLY ZRAKOVÉHO VNÍMÁNÍ PODLE JIŘINY BEDNÁŘOVÉ	13
3.3.1 Vnímání barev	13
3.3.2 Figura a pozadí	14
3.3.3 Zrakové rozlišování.....	14
3.3.4 Část a celek	15
3.3.5 Zraková paměť	16
3.3.6 Pohyby očí na řádku	17
3.4 ROZVOJ ZRAKOVÉHO VNÍMÁNÍ	17
4 OSLABENÍ ZRAKOVÉHO VNÍMÁNÍ.....	19
4.1 POTÍŽE DĚTÍ S OSLABENÝM ZRAKOVÝM VNÍMÁNÍM	19
5 SHRNUTÍ TEORETICKÝCH VÝCHODISEK.....	20
6 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	21
6.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A JEHO KONCEPTUALIZACE	21
6.2 VÝZKUMNÁ STRATEGIE	22
6.3 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO VZORKU	22
6.4 POUŽITÉ VÝZKUMNÉ METODY	25
6.5 ZPŮSOBY SBĚRU DAT A JEJICH VYHODNOCOVÁNÍ	26
6.5.1 Sběr dat s pomocí metody rozhovoru s rodiči	26
6.5.2 Sběr dat s pomocí metody pozorování.....	27
6.5.3 Diagnostické pracovní listy	27
7 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	28
7.1 KAZUISTIKA DÍTĚTE 1	28
7.1.1 Interpretace výsledků na základě rozhovorů s rodiči.....	28

7.1.2	Interpretace výsledků na základě pozorování fungování Anny v mateřské škole ...	29
7.1.3	Interpretace výsledků pracovních listů	30
7.2	KAZUISTIKA DÍTĚTE 2	30
7.2.1	Interpretace výsledků na základě rozhovorů s rodiči.....	30
7.2.2	Interpretace výsledků na základě pozorování fungování Alice v mateřské škole....	31
7.2.3	Interpretace výsledků pracovních listů	32
7.3	KAZUISTIKA DÍTĚTE 3	32
7.3.1	Interpretace výsledků na základě rozhovorů s rodiči.....	32
7.3.2	Interpretace výsledků na základě pozorování Filipova fungování v mateřské škole 33	
7.3.3	Interpretace výsledků pracovních listů	34
7.4	KAZUISTIKA DÍTĚTE 4	34
7.4.1	Interpretace výsledků na základě rozhovorů s rodiči.....	34
7.4.2	Interpretace výsledků na základě pozorování Denisova fungování v mateřské škole 35	
7.4.3	Interpretace výsledků pracovních listů	36
8	SHRNUTÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	37
8.1	VÝLEDKY NA ZÁKLADĚ ROZHovorů	37
8.2	VÝLEDKY NA ZÁKLADĚ POZOROVÁNÍ	38
8.3	VÝLEDKY NA ZÁKLADĚ DIAGNOSTIKY	38
9	ZÁVĚREČNÉ SHRNUTÍ	40
	ZÁVĚR	41
	RESUMÉ.....	42
	SUMMARY	43
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	44
	PŘÍLOHY.....	I

ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma Zrakové vnímání v předškolním věku. Na téma vnímání je jistě napsána řada prací. Bylo by ale velice zajímavé podívat se na toto téma i z jiného úhlu, než je samotná diagnostika, která bude v této práci samozřejmě zastoupena také. K výběru tohoto tématu mě vedla myšlenka výzkumu, jak se mohou sociální, rodinné podmínky a prostředí odrazit na rozvoji vnímání dětí. V dnešní době techniky a pokroku bude jakýmsi symbolickým cílem práce poukázat na problém, kterého si u předškolních dětí stále častěji všímám. Děti často tráví velkou část svého volného času před televizní obrazovkou, tabletem, herní konzolí, nebo s jinou technikou, která je pasivním společníkem dítěte a nijak zvlášť nepodněcuje dítě k tolik potřebnému zkoumání, osahávání a objevování světa na vlastní kůži, tedy k rozvoji. Cílem práce bude získat co nejvíce poznatků a faktů, která povedou ke konkrétnímu závěru. Práce tedy bude postavena na takzvané metodologické triangulaci. Triangulačním výzkumem se rozumí takové metody výzkumu, které se navzájem doplňují, podporují a samostatně by neodhalily celkový obraz výzkumu. V praktické části bude jako výzkumná metoda použito pozorování, rozhovor s rodiči dětí, a testy tvořené z diagnostických listů podle Mgr. Jiřiny Bednářové. Tyto metody a nástroje jsou součástí pedagogické diagnostiky.

Děti, které se zúčastnily této kazuistické studie, jsou čtyři. Výběru dětí a postupu práce s nimi se budu věnovat v dalších kapitolách. Jsem si vědoma, že tímto kvalitativním sběrem dat obsáhnu pouze malou skupinu dětí a proto bude můj závěr (indukce) oproti kvantitativnímu výzkumu v obecnější rovině, ale bude mít jistě výpovědní hodnotu o vzorku předškolních dětí.

Pracuji v běžné mateřské škole, kde je šest oddělení se smíšenými třídami. Moji třídu navštěvuje 25 dětí, v letošním roce deset předškolních s velice různými úrovněmi vnímání.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Tato část práce se věnuje předškolnímu věku z hlediska vývojové psychologie, dále fyziologickému vývoji, hrubé a jemné motorice, předškolní přípravě, diagnostice, hře, jako základní činnosti dětí, vývoji poznávacích procesů a samozřejmě rozvoji vnímání, abychom si vysvětlili některé pojmy a vytvořili si komplexní obraz toho, čím děti v průběhu vývoje procházejí. Jsou zde popsány jednotlivé fáze, abychom shrnuli to, co je předmětem výzkumného tématu.

1.1 PŘEDŠKOLNÍ VĚK

Předškolní věk se někdy také nazývá druhým dětstvím. Je zakončením raného dětství. Pokračuje zrání centrální nervové soustavy – růst nervových drah, zvětšování buněk, rychlejší vodivost vzruchu, což se promítá do větší výkonnosti tělesných a psychických funkcí (Novotná, 2012).

V předškolním věku se rozvíjí především hrubá motorika. V tomto věku se děti stávají se šikovnějšími a obratnějšími. Rády tancují, běhají, a učí se dalším novým dovednostem. Dokážou stát na jedné noze, házet míčem horním obloukem, jezdí na kole, umí se odrazit a skočit snožmo a další aktivity, které v mladším věku ještě nedokázaly. Jsou plni energie a iniciativy. V oblasti jemné motoriky také přichází zlepšení, hlavně v pohybech ruky dochází ke zpřesnění pohybů. Zlepšuje se koordinace oko-ruka. Děti baví manuální činnosti, jako je stříhání, lepení, vytrhávání, skládání. V předškolním věku jsou děti již více trpělivé a dokážou se soustředit na činnost, která je pro ně zajímavá a baví je. Děti v předškolním věku velice baví třídění, které dětem pomáhá v předmatematických představách. Nemusí jít jen o třídění předmětů, ale také o uspořádávání věcí, a také velice potřebné uvědomění si analýzy a syntézy. S tímto procesem je úzce spojeno zrakové vnímání. Oslabení zrakové analýzy a syntézy může vést u dětí ve školním věku k obtížím v matematice, čtení i psaní. Je nasnadě, že pokud budeme dětem nabízet komplexní aktivity, které se budou navzájem smysluplně prolínat, obohatíme je pro celý jejich další život.

„Předškolní vzdělávání má smysluplně obohacovat denní program dítěte v průběhu jeho předškolních let a poskytovat dítěti odbornou péči. Mělo by usilovat, aby první vzdělávací krůčky dítěte byly stavěny na promyšleném, odborně podepřeném a lidsky i společensky hodnotném základě, a aby čas prožitý v mateřské škole byl pro dítě radostí, příjemnou zkušeností a zdrojem dobrých a spolehlivých základů do života i vzdělávání“.
(RVP PV, 2004 s. 5)

1.2 PŘEDŠKOLNÍ PŘÍPRAVA A DIAGNOSTIKA

Často se ve školkách setkáváme s otázkou rodičů, co by děti vlastně měly před nástupem do Základní školy umět. Co, kdy a jak nejlépe rozvíjet, jak zjistit úroveň schopností a dovedností, co sledovat, jak dětem poskytnout ty nejlepší podmínky pro jejich rozvoj. Dříve, než dokážeme na tyto otázky odpovědět, je potřeba si uvědomit, proč vlastně provádět diagnostiku, proč se jí zabývat a co je jejím cílem. To potvrzují Bednářová a Šmardová (2015) ve svých knihách o diagnostice dodávají, že abychom dokázali dítěti zajistit individuální přístup, musíme ho dobře poznat. Vycházet z toho, co dítě umí, zná a jak pokračovat v jeho rozvoji.

Cílem předškolní přípravy není naučit děti číst, psát a počítat. Mělo by jít především o všestranný rozvoj dítěte ve všech oblastech tak, aby dobře zvládlo vstup do školy. Učitel by si měl být vědom toho, že každé dítě je jiné a i když má ve třídě podobně staré děti, jejich vývoj se bude lišit. Každý vyrůstá v jiném prostředí a s jinými možnostmi rozvoje. Důležité je také rozpoznat silné stránky dětí, které je dobré upřednostnit a dát tak dítěti možnost zažít pocit úspěchu.

U diagnostiky je velice důležitá:

- **posloupnost** – úkoly, nebo činnosti na sebe musí navazovat krok po kroku od snadnějšího ke složitějšímu. Nepřeskakujeme jednotlivé úkoly, aniž by dítě zvládlo předchozí. K novým úkolům přecházíme tehdy, kdy dítě předchozí bez problémů zvládlo. Posloupnost je velice důležitá, neboť příliš jednoduchý úkol dítě nemotivuje a „nebaví“ ho, stejně tak, jako úkol nad jeho možnosti.
- **propojenost a podmíněnost** – Uvědomme si, že všechny činnosti se navzájem ovlivňují a podporují, nejsou izolované. Jedna činnost se promítá do jiné.

- **časovost** – schopnosti a dovednosti „nastupují“ v určitém věku, lépe věkovém rozmezí. Věkové hranice v diagnostických tabulkách jsou sice orientační, ale říkají nám, k čemu by dítě v jednotlivém období mělo dojít. Není dobře tyto limity striktně dodržovat, ani bagatelizovat. Pro každou schopnost, dovednost je vhodný čas, který není dobré promeškat (Bednářová, Šmardová, 2015).

Diagnostika předškolního dítěte podle Bednářové (2015) je zaměřena na sledování a rozvoj těchto oblastí:

- motoriky, grafomotoriky
- zrakového vnímání a paměti
- sluchového vnímání a paměti
- vnímání prostoru
- vnímání času
- základních matematických představ
- řeči (myšlení)
- sociálních dovedností
- sebeobsluhy (samostatnosti)
- hry

1.3 DÍTĚ A HRA

Předškolní věk se také nazývá zlatým věkem hry. Hra je účinným výchovným prostředkem. Patří k přirozeným potřebám všech mláďat, tedy i dítěte. Při hře se rozvíjejí tělesné dovednosti a duševní schopnosti. Je přípravou pro život i práci (Rozsypalová, 2003).

Hra je pro děti silnou motivací. Děti se při hře učí vytrvalosti, trpělivosti, sebeovládání, soustředění pozornosti, obratnosti, zručnosti, a také sociálním kontaktům. U tří a čtyřletých dětí převažuje myšlení magické a intuitivní. Děti si hrají s tak, jakoby jejich hračky byly skutečné zmenšeniny reálných věcí. Používají antropomorfismy, to znamená, že polidšťují neživé věci, chlapci jezdí s auty po vytvořených sinicích, vydávají zvuky auta, staví si mosty a překážky. Děvčata si hrají s panenkami, jakoby to byla živá miminka.

Oblékají je, zpívají jim, povídají si s nimi, samy si odpovídají (egocentrická řeč), pečují o ně.

Předškolák se už věnuje více společným hrám se svými vrstevníky, nebo dospělými. V tomto věku jsou charakteristická spontánnost. Radost z činnosti, vážnost, plánování, intelektualizace (při přípravě hry), tvořivost (Novotná, 2012). V předškolním věku dochází u dětí ke zkvalitňování řečových dovedností. Dítě má větší slovní zásobu a chápe pravidla. To je také krok ke stolním hrám. Předškoláci ve věku pět a šest let spolu hrají hry podle pravidel i bez přítomnosti dospělého. Řeč a zrak, se pro ně stává hlavním dorozumívacím prostředkem. Děti, které jsou v hrové činnosti omezovány, nemají prostor pro volnou hru, jsou trvale poškozeny ve svém vývoji (Novotná, 2012).

To, jak je rozvoj řeči u předškoláků důležitý uvádí Langmeier, Krejčířová (2006, s. 89) také z důvodu socializace a chování dětí. *„Důležitý pokrok dítěte v předškolním období je však také v tom, že nerozšiřuje jen svou slovní zásobu a znalost gramatických pravidel, ale začíná také účinně užívat řeči k regulaci svého chování“*

Nesmíme zapomenout také na pohádku. Pohádka má v životě dětí nezastupitelné místo. Podporuje jejich fantazii, prožívání příběhu společně s hrdinou příběhu bývá silným emotivním zážitkem. Děti se často dokážou se svým hrdinou ztotožnit, nebo ho mít za svůj vzor. Učitel může při práci s knihou, nebo textem děti správně motivovat, může odkazovat na pravidla a hravou formou poukázat na různé aspekty chování. Děti v předškolním věku by měli mít knihy ve třídě ve školce, ale i doma k dispozici, mít možnost si v nich listovat, ptát se na věci, které ho zaujaly, nebo kterým samo nerozumí. Dospělý by si měl najít čas si knihu s dítětem pročítat, povídat si nad ní. Dnes je bohužel trendem dětem spíše pohádky pouštět v televizi, což vlastně není zcela špatně, pokud se s dítětem na pohádku, nebo dětský program dívají dospělí s dětmi společně. Mnoho dnešních pohádek a pořadů pro děti působí velice agresivně, zrychleně, hlasitě, je tedy potřeba, aby učitel ve školce i rodina byla schopna nabízet dětem i klasickou pohádku, kvalitní. Předškolák už je schopen krátkou pohádku, nebo příběh převyprávět a obohatit si tím slovní zásobu a uvědomit si vlastní projev.

Hra má ještě další důležitou funkci a tou je katarzní (očistná) funkce, která je prostředkem odraagování dětských traumat (Novotná, 2012).

2 POZNÁVACÍ PROCESY

Poznávání je základní proces, kdy dítě získává základní informace o svém okolí. Toto poznávání zpracovává a nějak na něj reaguje. V mladším věku je sice ještě neumí předat, ale ukládá si je a přemýšlí o nich. Hlavním procesem poznávání je tedy hlavně vnímání. Výsledky vnímání jsou počítky a vjemy. Nejjednodušší součástí vnímání je počítka. Je základem pro složitější procesy, jako je myšlení a paměť. Více počítků je složeno ve vjem. Mezi poznávací procesy patří vnímání, paměť, učení, myšlení, jazyk a řeč a inteligence.

2.1 VNÍMÁNÍ (PERCEPCE)

Všechno naše poznání začíná vnímáním. Vnímání umožňuje základní orientaci v prostředí, respektive v aktuální situaci. Přináší o dané skutečnosti relativně přesné informace. Vnímání je poznáváním přítomnosti, je založeno na aktuálním kontaktu s vnímanými podněty. Lze je chápat i jako základní způsob komunikace s okolím. Člověk přijímá informace z okolního prostředí, ale i z vlastního organismu. Vnímání není izolovaným procesem, který by probíhal samostatně. Na výběru a zpracování percipovaných podnětů se podílejí i další psychické funkce (Vágnerová, 2007).

Rozlišujeme podněty zrakové, sluchové, dotykové, čichové, chuťové, podle smyslových orgánů, díky kterým se o nich dozvídáme. Smyslovým orgánům říkáme receptory.

Tím, že vnímání je ve značné míře ovlivněno úrovní rozumových schopností, je tedy samozřejmá rozdílnost vnímání. Můžeme pozorovat, že u dětí nejen předškolních je vnímání rozdílné vzhledem k věku, k povaze, sociálnímu postavení, zvědavosti a také u dívek a chlapců. Je velice patrné, jak vnímání ovlivňuje zájem o věci, které děti obklopují. Co děti vnímají podle svého zájmu přednostně. Jaký význam pro ně věci v jejich okolí mají. Jak si děti všímají detailů, nebo změn ve třídě. Je zajímavé, že dívky si více všímají maličkostí a chlapci se více orientují na své známé věci a hračky. Je to samozřejmě dáno také biologickými faktory. Vnímání je také ovlivněno již získanými zkušenostmi a aktuálními potřebami. Velice důležité je také rozpoložení, emoční ladění dítěte. To, jak

bude dítě situaci vnímat. Je – li dítě hladové, unavené, smutné, veselé. Velkou roli hraje i zkušenost. Pokud má dítě zafixovanou špatnou zkušenost, nebo negativní emoci, například spojenou s určitým prostředím, nebo situací, je jasné, že jeho vnímání tím bude ovlivněno.

Předškolní děti si všímají hlavně objektů, které je zaujmou, líbí se jim. V jejich poznávání ještě chybí systematičnost. Při vnímání celku neanalyzují, protože si ještě neuvědomují vztahy a souvislosti mezi částmi, ze kterých se objekt skládá (Vágnerová, 2007).

2.2 MYŠLENÍ A PAMĚŤ

Předškolní děti se nacházejí v období, kdy je myšlení stále ještě egocentrické a vázané na subjektivní dojem dítěte. Kognitivním vývojem dětí se zabýval švýcarský filozof a vývojový psycholog Jean Piaget (1896 – 1980), který toto stadium pojmenoval jako „předoperační“. V tomto období je dítě již schopno samo uvažovat o věcech a prostředí, v kterém žije konkrétněji. Jeho aktivity již nejsou tolik samoúčelné. Zatím nedokáže správně vnímat časovou posloupnost, žije přítomností, věci mají „povahu“, kterou děti znají a dokážou vyjádřit.

*„Poznávání se v tomto věku projevuje především v zaměřenosti na nejbližší svět a pravidla, která v něm platí. J. Piaget (1970) nazval typický způsob uvažování předškolních dětí **názorné, intuitivní myšlení**. Takové myšlení je málo flexibilní, nepřesné a prelogické (to znamená, že nerespektuje plně zákony logiky). Jeho typické znaky lze stručně vyjádřit v několika bodech“ (Vágnerová, 1999, s. 75)*

2.2.1 EGOCENTRISMUS

Dítě má velmi subjektivní názor na svět, dítě si myslí, že všichni mají pohled stejný, jako ono samo. Dítě se nechce oprostít od své představy.

2.2.2 FENOMENISMUS

Děti vnímají předměty, objekty a celý svět okolo sebe tak, jak ho sami vidí. Tato představa, vnímání je tím zkreslená. Děti zatím nedokážou připustit jiný názor, protože vnímají podle sobě známých znaků. Vnímají svět, jaký je nyní. Jde o prezentismus (Vágnerová, 1999).

2.2.3 MAGIČNOST

Pro předškolní děti není velký rozdíl mezi skutečností a světem fantazie. Často si při interpretaci různých situací fantazijními představami pomáhají.

2.2.4 ABSOLUTISMUS

Je přesvědčení, že to, co dítě již zná a pozná je neměnné a platí. Pro mladší předškolní děti platí, že pokud vidí člověka převlečeného za čerta, je to čert. Teprve starší předškoláci již dokážou vnímat a připustit, že za čerta se převlékl nějaký člověk a čert je kostým, role (Vágnerová, 1999).

2.2.5 KONFABULACE

Takzvané nepravdivé lži, kterými si dítě interpretuje realitu tak, aby jí rozumělo. Kombinuje si reálné vzpomínky s fantazijními představami. Představují však pro dítě skutečnost, dítě je o nich přesvědčeno. U dětí v tomto věku je velice těžké rozlišit jejich vzpomínky od fantazijní produkce (Vágnerová, 1999).

2.2.6 FANTAZIE

„Fantazie má v tomto období harmonizující význam. Je nezbytná pro citovou a rozumovou rovnováhu. Dítě má potřebu alespoň občas přizpůsobovat realitu svým potřebám a interpretovat ji bez ohledu na objektivní skutečnost“ (Vágnerová, 1999, s. 78) Fantazie nahrazuje dětem nedostatek životních zkušeností. Fantazie má pro děti emocionálně příznivý účinek.

Myšlení předškolních dětí je zatím nekoordinované, nepropojené. Děti mají tendenci věci zjednodušovat tak, aby jim rozuměly. Zatím nedokážou pracovat s více aspekty, myšlení je roztržité a cílí na jednu podstatnou oblast (Vágnerová, 1999).

2.3 ŘEČ

Řeč, je jedním ze základních prostředků komunikace. Její vývoj začíná již novorozeneckým křikem. Malé dítě díky zvukovým projevům dává najevo svou libost, nebo nelibost, projevuje se jimi. Řeč je prostředkem nejen komunikace, ale i vztahů, spolupráce a hlavně se stává nástrojem myšlení. Kolem druhého roku věku se začíná řeč prolínat s myšlením a tím se řeč stává intelektuální. Nejrychlejší tempo má rozvoj řeči je do tří až čtyř let věku. Vývoj řeči ovlivňuje zejména motorika, vnímání a sociální prostředí (Bednářová, Šmardová, 2015).

2.3.1 MOTORIKA

Na vývoji řeči má veliký vliv rozvoj hrubé motoriky. Můžeme pozorovat, že s nástupem chůze se u dětí začíná rychleji rozvíjet slovní zásoba. Motorický vývoj lze označit jako zdokonalování pohybů a koordinace.

V období předškolním nevnímáme změny v hrubé motorice už tak významně, jako u malých dětí, protože předškolní dítě už chodí, běhá, chodí do schodů i ze schodů samo, zřídka upadne, skáče, ale je přeci velice důležité, jak na jaké úrovni se motorický vývoj nachází. To ovlivňuje další činnosti, jako je například sebeobsluha, samostatnost, či místo, které dítě zaujme mezi vrstevníky (Langmeier, Krejčířová, 2006).

2.3.2 VNÍMÁNÍ

Řeč a její vývoj velice ovlivňuje zrakové a sluchové vnímání. Dítě si spojuje předměty a objekty se slovy. Zrakové podněty hrají důležitou roli i pro neverbální komunikaci (děti odkoukávají gesta, artikulaci dospělých). Také sluch má nezastupitelnou roli při rozvoji řeči. Řeč a sluch mají zásadní význam pro osvojení správné artikulace a řeči (Bednářová, Šmardová, 2015).

2.3.3 SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ

Sociální prostředí velice ovlivňuje vývoj řeči. Značnou úlohu zde sehrává rodina a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. K přiměřenému vývoji je zapotřebí podnětného prostředí. Pokud tyto podněty dítě nemá, může dojít k opoždění ve vývoji řeči. Je třeba dítěti nabízet kvalitní mluvní vzor (Bytešníková, 2012).

3 ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ

„Zrakem přijímáme nejvíce informací z okolí. Zrak je prostředníkem poznávání hmotného světa i prostředkem komunikace. Je jedním z předpokladů úspěšného zvládnutí čtení a psaní písmen, slabik, slov i číslic a čísel“ (Bednářová, 2015, s. 14).

3.1 VÝVOJ ZRAKOVÉHO VNÍMÁNÍ

Zrak je nejdůležitějším smyslem člověka. Zrakem vnímáme až devadesát procent vjemů z okolního světa. Také je jedním z nejsložitějších orgánů našeho těla. Umožňuje vnímání světla, různých barev, tvarů a schopnost se orientovat v prostoru. Zrak se vyvíjí od narození. V prvních dnech života dítě vidí neostře, je zdravé a otáčí se za světlem. V druhém měsíci již vnímá obrysy obličejů a větších předmětů. Fixuje je zatím jedním okem a nám může připadat, že šilhá. Hraje si s vlastníma rukama. Ve třetím a čtvrtém měsíci již rozeznává konkrétněji. Nedělá mu problém zaostřovat i na vzdálenější předměty. Rozlišuje obličeje rodičů a reaguje na barvy. Můžeme dětem ukázat nějaký větší a barevný předmět a sledovat, že z něj dítě nespustí oči, když s ním pomalu pohybujeme. Starší děti, okolo půl roku dokážou již zaostřit na jakoukoli vzdálenost a podívat se všemi směry. Při chytání předmětů mají velký úspěch. V tomto věku můžeme také zrakové vnímání rozvíjet, je-li dítě zdravé, nemá žádnou oční vadu, však není jednoduché pro rodiče posoudit. Určit přesnou úroveň zrakového vnímání u novorozenců není jednoduché. Dále se zrakové vnímání zpřesňuje a vyvíjí k čím dál větší diferenciaci.

3.2 ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ U PŘEDŠKOLNÍCH DĚTÍ

V předškolním období se zpřesňuje zrakové vnímání u dětí. Předškolní dítě již rozlišuje drobné detaily, všímá si stranově obrácených tvarů a měla by již být rozvinuta pravolevá orientace, která je důležitá při rozlišování číslic a písmen. Důležitá je také schopnost zrakové analýzy a syntézy. Děti jí trénují na různých skládačkách typu puclé, skládačky, nebo při třídění předmětů na tvary, barvy, velikost. Tyto dovednosti budou velmi důležité při osvojování čtení a psaní. Také již zvládá orientaci v prostoru, která rozvíjí představivost a bude důležitá například při matematických představách a počítání (Jucovičová, Žáčková, 2014).

3.3 VÝVOJOVÉ ŠKÁLY ZRAKOVÉHO VNÍMÁNÍ PODLE JIŘINY BEDNÁŘOVÉ

Mgr. Jiřina Bednářová je speciální pedagog. Věnuje se tvorbě metodických materiálů a knih, pracovních listů a učebnic nejen pro pedagogy, ale i veřejnost. Zaměřuje se především na děti předškolního věku a jejich rozvoj. Úzce se věnuje tématu školní zralosti a také zrakovému vnímání. Při popisu vývojové škály zrakového vnímání bude použita její publikace Diagnostika dítěte předškolního věku, kapitola Zrakové vnímání a paměť, která byla použita jako metodologický nástroj v této práci. V tabulkách níže najdeme jednotlivé položky oblasti zrakového vnímání dětí. (tabulky 3.3.1. – 3.3.6). Je zde uvedena schopnost, dovednost a věk, ve kterém obvykle dozrává a ve kterém již většina dětí tyto dovednosti a schopnosti zvládá. Nástrojem jsou pracovní listy z této publikace pod čísly 1 – 33.

3.3.1 VNÍMÁNÍ BAREV

Při práci s dětmi vybíráme konkrétní předměty. Vhodné jsou kostky, hračky, nebo kousky stavebnic v základních barvách. Připravíme si alespoň dva shodné předměty. Dítěti dáme pokyn, aby k jednomu předmětu přiřadil další stejné barvy, nebo aby sestavilo dvojice předmětů stejné barvy. Pokud toto dobře zvládá, bude na pokyn barvy pojmenovávat (jakou má tato kostka barvu?). U přiřazování odstínů si připravíme rozstříhané barevné obdélníky a dáme dítěti pokyn, aby našlo stejný barvou i odstínem. Pokud vybere barvu ale jiný odstín, vysvětlíme rozdíl. Při pojmenování odstínů se už ptáme na jednotlivé odstíny a dítě je má pojmenovat (Bednářová, Šmardová, 2015).

Tabulka č. 1: Barvy

BARVA (pracovní list 1 – 5)	VĚK
Přiřadí barvu (základní barvu)	3
Na pokyn ukáže požadovanou barvu	3,5
Pojmenuje barvu (základní barvu)	4
Přiřadí odstíny barev	5
Pojmenuje odstíny barev	6

Převzato od : Bednářová, Šmardová, 2015

3.3.2 FIGURA A POZADÍ

V této kategorii pracujeme s velkými obrázky A₄. Dítě vyhledává na obrázcích různé předměty z obrázků (najdi traktor, ukaž čepici...). Dále hledá na obrázku shodný předmět s tím, který je vyobrazen ve spodním rámečku. Poté se dítěte ptáme, co je na obrázku nakresleno, dítě se musí snažit odpoutat od pozadí a zaměřit se na figuru. Na obrázcích se dvěma liniemi se děti ptáme, co je na obrázku nakresleno. Dítě má pojmenovat (rozpoznat) každé z nich. Při sledování linií můžeme dítě nechat ukázat tyto linie prstem. U vyhledávání tvaru na pozadí necháme dítěti více času a můžeme jim pomoci obrázky v dolních rámečcích na pracovním listu (Bednářová, Šmardová, 2015).

Tabulka č. 2: Figura a pozadí

FIGURA A POZADÍ (pracovní list 6 – 11)	VĚK
Vyhledá známý předmět na obrázku	3
Vyhledá objekt na obrázku podle předlohy	3,5
Vyhledá známý objekt na pozadí	4-5
Odliší dva překrývající se obrázky	4-5
Sleduje linii mezi ostatními liniemi	5,5
Vyhledá tvar na pozadí	6

Převzato od : Bednářová, Šmardová, 2015

3.3.3 ZRAKOVÉ ROZLIŠOVÁNÍ

Necháme děti prohlédnout si obrázky v řadě a poté je vyzveme, aby našly obrázek, který je v řadě jiný. První dva řádky bereme jako cvičné, zjišťujeme, zda dítě správně pochopilo zadání. Na úkoly tohoto typu dáváme dítěti dostatek času. Obrázek, který se liší velikostí, tvarem, nebo jinak může dítě zaškrtnout, dát do kroužku, nebo jen ukázat prstem. U rozlišení horizontální, nebo vertikální polohy dítě většinou obrázek označí, že „je jiný“. Stejným způsobem postupujeme u úkolu vyhledávání shodných obrázků i při odlišování obrázků lišících se detailem (Bednářová, Šmardová, 2015).

Tabulka č. 3: Zrakové rozlišování

ZRAKOVÉ ROZLIŠOVÁNÍ (pracovní list 12 – 20)	VĚK
Odliší výrazněji jiný obrázek v řadě	3,5
Odliší obrázek v jiné velikosti	3,5
Odliší jiný obrázek v řadě	4,5
Odliší obrázek v řadě lišící se horizontální polohou	4,5-5
Odliší obrázek v řadě lišící se detailem	5
Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se detailem	5
Odliší obrázek lišící se vertikální polohou	5,5-6
Vyhledá dva shodné obrázky v řadě	5,5-6
Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou	5,5-6

Převzato od : Bednářová, Šmardová, 2015

3.3.4 ČÁST A CELEK

V této části mají děti za úkol skládat obrázek ze dvou, čtyř a několika částí. Analýza a syntéza. Obrázek rozstříhneme a vyzveme dítě, aby ho složilo. Můžeme zkusit nechat dítě pracovat samostatně, jen obrázek ukázat a poté ho zakrýt. Pokud nezvládá, může podle předlohy. Pak ale do výsledků napíšeme - Zvládá s dopomocí. U skládání z několika částí začneme na šesti částech, pokud zvládá, můžeme zkusit z devíti částí. Stejně budeme postupovat i u dalších úkolů skládání. Při skládání obrázku na předlohu předkládáme dítěti po jednotlivých tvarech, ne najednou. Když dítě hledá část obrázku, který chybí, dítě má vedle sebe vzor (Bednářová, Šmardová, 2015).

Tabulka č. 4: Část a celek

ČÁST A CELEK (pracovní list 21 – 26)	VĚK
Poskládá obrázek ze dvou částí	3-3,5
Poskládá obrázek ze čtyř částí	3,5-4
Poskládá obrázek z několika částí	4
Složí tvar z několika částí na předlohu	5
Složí tvar z několika částí podle předlohy	5,5
Doplňuje chybějící části v obrázku	5,5-6

Převzato od : Bednářová, Šmardová, 2015

3.3.5 ZRAKOVÁ PAMĚŤ

Při diagnostice zrakové paměti vybereme pro děti předměty, nebo hračky, které zná. Mohou to být předměty denní potřeby, například hodinky, hrnek, klíče, autíčko. Necháme dítě, aby si vše v klidu prohlédlo. Pak vše zakryjeme šátkem a úkolem dítěte je si na předměty vzpomenout. Další varianta je jeden ze tří předmětů schovat a zeptat se co chybí. Stejným způsobem postupujeme u obrázků. Při poznávání viděných obrázků z pracovního listu vystříháme obrázky ze spodní části, dítěti ukážeme obrázky za zbytkem pracovního listu a vyzveme dítě, aby si co nejvíce předmětů zapamatovalo. List poté zakryjeme, předložíme dítěti vystříhané obrázky a dítě má za úkol určit ty obrázky, které na listě předtím vidělo. Při umístění obrázků pracujeme obdobně, jen s tím rozdílem, že dítě pokládá obrázky na stejné místo, kde je vidělo (Bednářová, Šmardová, 2015).

Tabulka č. 5: Zraková paměť

ZRAKOVÁ PAMĚŤ (pracovní list 27 – 31)	VĚK
Pamatuje si tři předměty, pozná, který chybí	4
Pamatuje si tři obrázky, pozná, který chybí	4,5
Ze šesti obrázků si tři pamatuje	5
Poznává viděné obrázky	5-6
Umístí obrázky na místo	6

Převzato od: Bednářová, Šmardová, 2015

3.3.6 POHYBY OČÍ NA ŘÁDKU

V tomto úkolu se ujistíme, že dítě chápe jako první obrázek ten vlevo. První řádek může opět sloužit jako cvičný. Pokud ano, pokračujeme. Sledujeme, jestli dítě některý obrázek nevynechalo, zda nepřeskakuje řádky. Sledujeme, jak je schopno fixovat oči na řádcích. Při vyhledávání prvního daného předmětu na řádku se ujistíme, že dítě úkol pochopilo. Dítě hledá všechny trojice na obrázku, kde je první v řadě daný obrázek – označ všechny skupiny, kde je jako první hruška (Bednářová, Šmardová, 2015).

Tabulka č. 6: Pohyby očí na řádku.

POHYBY OČÍ NA ŘÁDKU (pracovní list 32 – 33)	VĚK
Jmenuje objekty zleva doprava	5
Vyhledá daný první objekt ve skupině zleva doprava	5,5-6

Převzato od : Bednářová, Šmardová, 2015

3.4 ROZVOJ ZRAKOVÉHO VNÍMÁNÍ

Správný rozvoj zrakového vnímání, jak již bylo řečeno, souvisí s ostatními fázemi vývoje. Ovlivňuje například rozvoj řeči, vizuomotorickou koordinaci, prostorovou orientaci, a základní matematické představy (Bednářová 2010).

Proto je třeba zrakové vnímání u dětí podporovat a rozvíjet. U předškoláků již můžeme předpokládat poznávání základních barev. Učíme je rozpoznávat i jednotlivé odstíny. Tuto schopnost rozvíjíme především pomocí známých předmětů různých tvarů, aby si dítě uvědomilo, že předměty se mění, ale barva zůstává.

Další potřebnou dovedností je rozlišování figury a pozadí. Tu dobře podpoříme předkládáním obrázků, kde bude dítě vyhledávat jeden, nebo později několik známých objektů, nebo hledáním tvarů na obrázku. Sledováním hlavní linie na jednoduchém obrázku, která je výraznější, než jiné. K tomu se dobře hodí černobílé obrazce, kde převládá jedna, nebo více linek, které zobrazují známý předmět, nebo objekt. Také zrakové rozlišování je vhodné trénovat na pracovních listech, kde dítě hledá jeden objekt, lišící se například velikostí, nebo tvarem. Tuto činnost lze provádět i za pomoci předmětů, aby si je mohly děti i osahat, které se budou v maličkostech lišit. Vhodné je také párování shodných předmětů. Můžeme před děti položit různé velikosti kostek a dát za úkol vybrat stejně veliké. Další jednoduché cvičení formou hry je třídění, které je také dobrou přípravou pro matematické představy. Ke cvičení analýzy a syntézy jsou vhodné puzzle, nebo mozaiky a

také všeobecně známé hry, jako je pexeso, domino, nebo stavění ze stavebnic podle předlohy. Děti mají v oblibě kreslení a dokreslování obrázků, kterým také procvičují zrakové rozlišování.

Zrakovou paměť můžeme vhodně podpořit i prohlížením knih, vyprávěním, co je na obrázcích, nebo hrou Co zmizelo? Ukážeme dětem několik předmětů, které po chvilce zakryjeme, a úkolem dětí je, si jich co nejvíce vybavit. Při prohlížení knih i při práci s pracovními listy také děti vedeme k tomu, aby sledovali písmena, obrázky v řadě, nebo objekty zleva doprava (Bednářová, Šmardová, 2011).

4 OSLABENÍ ZRAKOVÉHO VNÍMÁNÍ

Oslabení zrakového vnímání, at' zkreslené vnímání, neúplné vnímání u dětí velmi negativně ovlivňuje jejich poznávání okolního světa. V předškolním věku jsou představy velice konkrétní, většinu poznávaného děti přijímají očima. Pokud je vnímání oslabeno, ovlivní to také jeho myšlení. Toto oslabení se jistě odrazí ve škole ztíženým vnímáním abstraktních symbolů, jako jsou písmena a číslice. To se promítne do čtení, psaní i počítání. Většinou není na vině přímo oční orgán, ale některé funkce, které se také podílejí na zpracování zrakového vjemu (Bednářová, 2015).

4.1 POTÍŽE DĚTÍ S OSLABENÝM ZRAKOVÝM VNÍMÁNÍM

Oslabené zrakového vnímání má souvislost s dyslexií. Tu v předškolním věku těžko s jistotou diagnostikujeme, ale můžeme pozorovat určité obtíže dětí, které by tomuto mohly nasvědčovat (Burešová, 2016).

Podle Felcmanové (2013) u oslabeného zrakového vnímání u dětí s dyslexií nejde o poruchu zrakového analyzátoru ve smyslu zrakové vady, ale o narušení prostorového zpracování podnětů. U čtenářů bez zrakového oslabení je největší pozornost zrakového pole zaměřena na střed zrakového pole, k okrajům sítnice tato zraková pozornost klesá. Kdežto u dyslektiků bylo zjištěno, že podněty ve středu zrakového pole se neliší od okrajů sítnice.

Dále Felcmanová (2013) uvádí, že oslabené zrakové vnímání se častěji objevuje u dětí s diagnostikovaným ADHD syndromem.

Nejčastější obtíže dětí s oslabeným zrakovým vnímáním

- Nerozliší figuru a pozadí – ztížená orientace v ploše, splynutí prvků s pozadím
- Potíže se zrakovým rozlišením – záměna znaků, nebo obrázků lišící se detailem, špatné rozlišení pravolevého postavení objektů, pomalejší reakce na obrázek
- Nesprávná analýza a syntéza – časté záměny symbolů, potíže při doplňování obrázků
- Oslabená zraková paměť - obtíže v zapamatování si a vybavení tvarů písmen, jejich rozpoznání a další obtíže v učení
- Nestálé oční pohyby - obtíže v udržení pozornosti na řádek, přeskokování objektů v řádku

5 SHRNU TÍ TEORETICKÝCH VÝCHODISEK

Z předcházejících kapitol jasně vyplývá, že zrakové vnímání je velice důležité pro všestranný rozvoj předškolních dětí. Každé dítě je samozřejmě ve vývoji na jiném stupni, avšak pomocí diagnostiky, kterou správně vyhodnotíme, můžeme dětem výrazně pomoci, aby dosáhlo takové úrovně, která danému věku odpovídá. Na trhu je dnes velké množství materiálů a pomůcek, díky kterým zrakové vnímání podpoříme. Dále je podstatné, aby se děti při „učení“ cítily dobře a činnosti jim byly nabízeny hravou nenásilnou formou, která je zaujme a bude je bavit.

V teoretické části bylo shrnuto, jakými fázemi a procesy předškolní dítě prochází, jak vnímá svět kolem sebe, jak se rozvíjí jeho vnímání a také specifika fyzická i psychická, pro tento věk. V kapitole diagnostiky bylo popsáno, jak s dětmi správně pracovat a podpořit zrakové vnímání.

Tato východiska byla zvolena pro pozdější přesnější obraz čtenáře, jak dítě předškolního věku pochopit a jak vnímat výzkumnou část této práce.

6 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Tato část práce bude popisovat jednotlivé výzkumné strategie a metody obecně a dále konkrétně. V kapitolách najdeme hlavní část práce, tedy co přesně bude v práci zkoumáno, kdo bude do výzkumu zapojen a proč a také jak byl veden výzkum, proč byly použity jednotlivé metody, a samozřejmě hlavní cíle práce.

6.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A JEHO KONCEPTUALIZACE

Při jakémkoliv výzkumu je potřeba si přesně a úzce stanovit, na jaké otázky chceme zodpovědět. Naším hlavním výzkumným problémem je „podpora zrakové stimulace u předškolních dětí“.

Na základě námi stanoveného výzkumného problému jsme stanovili 2 hlavní výzkumné otázky: *Jak můžeme podpořit zrakové vnímání u předškolních dětí? Jak rozvoj vnímání souvisí s prostředím, ve kterém děti vyrůstají?* Uvedené hlavní výzkumné otázky mají mnoho podotázek a předpokladem bylo, že odpovědi na ně nás povedou k závěru, ze kterého budeme moct na základě našeho výzkumného počínání učinit jakýsi návod, který následně pomůže učitelům, nebo rodičům, jak vylepšit metody a podmínky pro lepší a podnětější přístup k dítěti v MŠ i v rodině.

Od stanovení základních otázek jsem postupovala dále ke stěžejním tématům, o která jsem se zajímala a snažila se je rozvést. Vzniklo několik okruhů ke každé otázce.

„Jak můžeme podpořit zrakové vnímání u předškolních dětí?“

- Jak mohou rodiče podpořit zrakové vnímání u svých dětí?
- Jak velký vliv má na rozvoj zrakového vnímání všeobecný rozvoj dítěte a pohyb?
- Jaké postavení (důležitost) má v rozvoji zrakového vnímání učitel?
- Jakou měrou se na rozvoji zrakového vnímání podílí vzdělání rodičů?

„Jak rozvoj vnímání souvisí s prostředím, ve kterém děti vyrůstají?“

- Co je pro dítě podnětné prostředí?
- Jak může rodič ovlivnit rozvoj u svého dítěte?
- Má zrakové vnímání souvislost s materiálním zázemím v rodině?
- Jak se čtení, nebo sledování televize a hraní počítačových her odráží na zrakovém vývoji dětí?

6.2 VÝZKUMNÁ STRATEGIE

Kazuistická studie má v sociálních, pedagogických, psychologických, atd. výzkumech své důležité místo. Studie může pojednávat o jednotlivci, skupině, instituci, fenoménu, či systému, přičemž se snaží předmět svého zkoumání popsat velmi detailně a přesto komplexně (Reichel 2009).

Zvolená výzkumná strategie kazuistická studie v této práci odpovídá svou povahou smíšenému výzkumnému šetření s převahou kvalitativních dat.

Cílem kvalitativního výzkumu je popis situace a interpretace fenoménů, a vytváření nových teorií. K nejobvyklejším technikám kvalitativního výzkumu patří rozhovor a pozorování. Výzkum má procesuální charakter, není předem přesně definován postup. Ten se mění podle potřeby v průběhu procesu. Dostává se nám hodně přesných informací o malém počtu lidí, a ty prochází minimem transformací, šance na pochopení problému jsou tedy poměrně vysoké, tím docílujeme validity (platnosti), avšak interpretace vycházejí od konkrétního výzkumníka, jsou tím pádem jeho názorem a myšlením ovlivněny. Tím zase klesá reliabilita – spolehlivost (Olecká, Ivanová, 2010).

6.3 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO VZORKU

Do výzkumného šetření byly zařazeny čtyři děti. Všechny navštěvují jednu třídu mateřské školy a jsou stejně staří. Vybrání nebyli náhodně. Jsou v předškolním věku a mohlo by se myslet, že úroveň jejich vnímání a zralost bude na podobné úrovni. V této čtveřici tomu tak ale není. Záměrně byly vybrány dvě dívky a dva chlapci takzvaným účelovým, kvótním výběrem.

Ten ve vzorku napodobuje ve vzorku určité vlastnosti (skupiny, populace), kterou v tomto případě musíme dobře znát. Ze skupiny se snažíme vybrat námi potřebný počet (Disman, 2011).

Dvě děti byly z úplné rodiny, dvě z rozvedené, nebo nestandardně fungující. Dvě děti měly sourozence, dvě neměly.

Tabulka č. 7: Dítě 1

Přidělené jméno	Anna
Rodina	úplná, fungující
Sourozenci	2 mladší sestry
Odklad školní docházky	ne
Charakter povahy	nekonfliktní, přátelská

Zdroj: vlastní analýza, 2017

Tabulka č. 8: Dítě 2

Přidělené jméno	Alice
Rodina	Neúplná, pouze matka a babička
Sourozenci	ne
Odklad školní docházky	ne
Charakter povahy	kamarádká, houževnatá

Zdroj: vlastní analýza, 2017

Tabulka č. 9: Dítě 3

Přidělené jméno	Filip
Rodina	neúplná, matka a prarodiče
Sourozenci	ne
Odklad školní docházky	ano
Charakter povahy	zakřiknutý, nejistý

Zdroj: vlastní analýza, 2017

Tabulka č. 10: Dítě 4

Přidělené jméno	Denis
Rodina	Úplná, fungující
Sourozenci	1 starší sestra
Odklad školní docházky	ne
Charakter povahy	Individualista, tvrdošijný

Zdroj: vlastní analýza, 2017

6.4 POUŽITÉ VÝZKUMNÉ METODY

V této kapitole budou popsány jednotlivé metody výzkumu a sběru dat. **V této práci bylo použito pozorování nestandardizované, zúčastněné a rozhovor bude veden volně.**

Rozhovor dělíme na **standardizovaný** (řízený), který se vede na základě předem připravených otázek a rozhovor **nestandardizovaný** (volný), který vedeme na základě odpovědí dotazovaného a přizpůsobujeme jeho vedení situaci a odpovédím, nasloucháme.

Začátek rozhovoru by měl být taktní, vhodné je zmínit důležitost respondentova rozhovoru, cennost jeho výpovědi pro daný výzkum. Otázky formulujeme tak, abychom nepodbíželi a nevnucovali odpovědi. V rozhovoru si počínáme citlivě, korektně, na druhou stranu se ptáme jasně a srozumitelně. Dobré je například před začátkem rozhovoru rozvést hovor na téma, které je respondentovi blízké, i když nemusí souviset s tématem pozdějšího rozhovoru. Tím navodíme příjemnou atmosféru a „prolomíme ledy“. Dále je dobře ještě jednou zmínit, jak a k čemu budou informace z rozhovorů použity a zaručit znovu anonymitu a diskrétnost (Olecká, Ivanová, 2010).

Jako další metoda bylo zvoleno **pozorování**. Lze ho rozdělit na pozorování **nestandardizované a standardizované**. Nestandardizované pozorování má často určeno jaký objekt, nebo osoba má být pozorována a dále se vývoj činnosti nechává na okolnostech. **Standardizované** pozorování má naopak jasně stanovenou formu a podobu. Standardizované pozorování je zaznamenáváno na záznamový arch. Tato forma pozorování je více uplatnitelná spíše v kvantitativním výzkumu (Reichel, 2009).

Pozorování lze členit i na **otevřené a skryté**, to podle toho, zda subjekt o pozorování ví, nebo neví. Dalším důležitým rozdílem v pozorování je, jestli je pozorovatel v pozadí, mimo skupinu, kterou pozoruje, jde tedy o **nezúčastněné** (vnější) pozorování, nebo je do skupiny zapojen a spolu se sledovanými účastníky prožívá a spolupodílí se na jejich aktivitách – **zúčastněné pozorování** (Reichel, 2009).

Nestandardizované pozorování nemá žádnou předepsanou formu záznamu a z dat a jejich analýzy jsou vytvářeny závěry, které se následně v dalším kole pozorování znovu ověřovány. Poznámky o průběhu pozorování by měly být zapsány do 24. Hodin od

pozorování. Při pozorování se jedná o takzvané **terénní poznámky**, které jsou **popisné poznámky** - tvoří je, kde se výzkum odehrával, za jakých okolností, činnosti, chování, a **reflektující poznámky**, kde jsou zaznamenány vlastní myšlenky a úvahy pozorovatele (Hendl, 2005).

„Záznam z pozorování má podobu slohové práce, ve které popisujeme vše, co jsme v průběhu našeho pozorování zaznamenali včetně našich vlastních pocitů z pozorovaného“ (Olecká, Ivanová, 2010, s. 39).

Při všech metodách získávání informací a sběru dat pracujeme se souhlasem pozorovaných a dotazovaných osob. Samozřejmostí bylo, že s citlivými informacemi jsme nakládali anonymně a pouze k účelům předem jasně formulovaným. Jména dětí byla pozměněna.

6.5 ZPŮSOBY SBĚRU DAT A JEJICH VYHODNOCOVÁNÍ

V této kapitole věnujeme pozornost popisu sběru dat.

6.5.1 SBĚR DAT S POMOCÍ METODY ROZHOVORU S RODIČI

Rodiče byli osloveni osobně při vhodné situaci v soukromí kanceláře vedle třídy, kterou děti navštěvují. Byl jim popsán záměr autorky a vysvětleno, jak budou informace, které sdělí zpracovány a prezentovány. K tomuto účelu byl napsán jednoduchý dokument, který rodiče potvrdili svým podpisem. Rozhovory si autorka nahrávala na diktafon a při zpracovávání výzkumu opětovně přehrávala, aby dokázala uchopit podstatné pasáže rozhovorů. Rozhovorů se zúčastnily čtyři matky a jeden otec. Hlavní snahou bylo navodit při rozhovoru příjemnou atmosféru, aby se rodiče cítili dobře a bezpečně. Velkou výhodou těchto rozhovorů bylo, že se rodiče dětí s autorkou práce dobře znají, protože jejich děti navštěvují její třídu již druhým rokem.

Rozhovory probíhaly velice příjemně. Otázky nebyly předem připravené a cílem rozhovorů bylo zjistit a dozvědět se od rodičů co nejvíce o jejich dětech, jak je oni vnímají, jakým způsobem se jim věnují, jak probíhají jejich společné chvíle, jestli se s dětmi mazlí, jak je ukládají ke spánku, a také o fungování rodiny jako celku, o vztazích mezi všemi členy rodiny.

Příprava rozhovoru vyžaduje, i když se jedná o rozhovor volný pečlivou přípravu. Je nutné sledovat cíl rozhovoru a samozřejmě zajistit vhodné prostředí. Klidný, příjemný prostor, kde rozhovor nebude nic narušovat a také dostatek času. V některých případech může být rozhovor velice náročný jak pro tazatele, tak pro jednotlivé účastníky. Je tedy nutné mít na paměti, že každý člověk je jiný a tazatel by měl umět naslouchat, dávat prostor a přistupovat ke všem účastníkům stejně (Kocianová, 2010).

6.5.2 SBĚR DAT S POMOCÍ METODY POZOROVÁNÍ

Pozorování dětí probíhalo ve třídě při volných hrách, při řízených činnostech, rituálech třídy, výtvarné činnosti, předškolní přípravě, při venkovních aktivitách na hřišti, procházce. Děti byly záměrně pozorovány měsíc. Autorka práce je zároveň třídní učitelka dětí a tak mělo pozorování výhodu v tom, že děti nebyly vystaveny pozorování od další neznámé osoby a tudíž tomu nepřizpůsobovaly své chování. Vše probíhalo velice přirozeně. Snahou učitelky bylo děti pozorovat při různých aktivitách a to nejen při jejím vyučování, ale i při vedení třídy druhou paní učitelkou, aby bylo možné si udělat obrázek chování i při působení jiného dospělého.

Záznamy z pozorování jsme uskutečnili v psané formě a s pomocí videonahrávky velice přínosné.

6.5.3 DIAGNOSTICKÉ PRACOVNÍ LISTY

Děti v rámci předškolní přípravy pracují celý rok s různým druhem pomůcek a materiálů. Pro práci se sledovanými dětmi byla vybrána kniha složená z pracovních listů a také způsobem jejich vyhodnocování od Mgr. Jiřiny Bednářové – Diagnostika dítěte předškolního věku, Co by mělo dítě umět ve věku od 3 do 6 let. **Zrakové vnímání a zraková paměť**. Protože kazuistika se týká dětí skoro šestiletých, začátek testů probíhal rychle a bez chyb. V knize je doporučen postup, který byl také dodržen. Zásadním je postupovat od jednoduchého ke složitějšímu. Pracovní listy byly řazeny a předkládány dětem postupně.

Děti pracovaly vždy v klidu, samostatně a jednotlivě. Jejich výsledky byly zapisovány do tabulky s vyhodnocovací škálou – ZVLÁDÁ SAMOSTATNĚ, ZVLÁDÁ S DOPOMOCÍ A NEZVLÁDÁ – příloha č. 1 – 4.

7 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této kapitole se seznámíme s jednotlivými výsledky výzkumného šetření. Rozhovorů s rodiči, s pozorováním a s výsledky dětí v pracovních listech – diagnostických testech.

7.1 KAZUISTIKA DÍTĚTE 1

Anna, narozena 15. 6. 2011

Anička je velice šikovná a milá dívka, která má zájem o všechno dění kolem sebe. Ve školce přátelská a ochotná. Je nekonfliktní. Její rodina je úplná, Anička je ze tří sourozenců nejstarší. Má dvě mladší sestry. V domě, kde rodina bydlí, má byt také jejich babička, se kterou má celá rodina hezký vztah. V rodině panuje příjemná atmosféra a rodiče působí velmi milým dojmem. Anička netrpí žádnou vývojovou vadou, je zdravá. V září nastupuje povinnou školní docházku.

7.1.1 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ NA ZÁKLADĚ ROZHovorŮ S RODIČI

Rozhovoru se zúčastnili oba rodiče, matka i otec Aničky. Rozhovor probíhal velice uvolněně a oba dotazovaní brali tento rozhovor i jako přínos pro ně samotné. V průběhu povídání je velice zajímavé, jak se jejich dcera chová mezi ostatními žáky, velmi je zajímavý pohled jiné osoby na chování a vztahy Aničky s ostatními dětmi. Rozhovor trval necelou hodinu a byl příjemný pro obě strany.

Anička se narodila přirozenou cestou v termínu a oba rodiče si Aničku moc přáli a rodičovství plánovali. Rodiče i Anička jsou zdraví a nebránili by se podle jejich slov ještě čtvrtému dítěti. Se dvěma mladšími sourozenci (chlapec 4 roky a děvče 2 roky), má Anička velice hezký vztah. Doma je podle vyprávění rodičů klidná, hravá a upovídaná. Rodiče všem dětem před spaním čtou pohádky, mají společný pokoj, a i když jsou oba zaměstnaní, snaží se dětem věnovat každou volnou chvíli. Žijí v domku ve stejné obci, jako je MŠ a víkendy tráví většinou aktivně. Otec je sportovně založený a snaží se ke sportu vést i děti. Anička od tří let jezdí na kole, umí plavat, navštěvuje kroužek lezení na umělé stěně. Maminka je hudebně vzdělaná, studovala hru na klavír a tak Aničku doma učí jednoduchým písničkám, které Anička již umí jednou rukou na klavír zahrát. Otec je vystudovaný inženýr a pracuje ve stavební firmě, kde zastává vedoucí pozici. Matka soukromě učí hře na klavír a na částečný úvazek pracuje v logistické firmě na nedalekém

Letišti Václava Havla. Z rozhovoru bylo zřejmé, že se rodiče mají velmi rádi a jejich společným zájmem i přáním je vychovávat děti v pozitivním a laskavém duchu. Oba rodiče pocházejí z podobně laděných rodin, odkud si odnesli tento model výchovy.

Když se rozhovor dotkl jejich názoru na počítačové hry a televizi, oba se shodli na tom, že je potřeba dětem nabídnout i toto, ale pouze za jejich přítomnosti a regulovat tento čas. Na televizi se většinou dívají společně a jde převážně o dětské pořady. Také o výběru hraček diskutují společně a snaží se dětem kupovat takové hračky, které podněcují dětskou tvořivost a fantazii. Matka je sice více přesvědčená, že děti si mají hrát s hračkami, které se jim líbí a někdy by i podlehla reklamním nátlakům nových moderních hraček, ale respektuje názor otce, který nemá rád fialové poníky a podle jeho slov ukřižené a agresivní hry a pohádky. Rozhovor byl zakončen velice uvolněně a rodiče odcházeli dobře naladěni. Byl jim vyjádřen velký obdiv a také poděkováno za jejich čas a otevřenost.

7.1.2 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ NA ZÁKLADĚ POZOROVÁNÍ FUNGOVÁNÍ ANNY V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Anička je v kolektivu oblíbená holčička, která často udává tempo a směr her. Projevuje se velice vyrovnaně a nekonfliktně. Pokud se jiní spolužáci dohadují, je to často právě Anička, která se snaží situaci vyřešit. Je čestná. Pozorování při hrách bylo velmi zajímavé. Anička ve většině situací udávala tempo hry, ale nevadilo jí, pokud se vedení chopil někdo další. Jen to ale musel být někdo stejně starý, jako je Anička. Když chtěly do hry mladší děti, Anička je odmítala a strhla k tomu i ostatní. Je pravda, že menším dětem dokázala pohotově nabídnout jinou aktivitu. Toto se při pozorování několikrát opakovalo i v jiné dny. Při volné hře je tedy Anička vůdčí typ, který ostatní respektují, a hrají si s ní velmi rádi. Je tvůrčí, vymýšlí nové hry a dovede oslovit většinu spolužáků. Je spontánní a veselá.

Při řízených činnostech, jako je vyrábění, kreslení, zpívání, nebo dramatizace je velmi aktivní. Snaží se mít úspěch a je cílevědomá. Pokud se jí něco nedaří podle jejích představ, začíná znovu a znovu, dokud není spokojená. Při pozorování nenastala situace, kdy by Anička kvůli nepovedenému obrázku, nebo výrobku byla smutná, nebo plakala. Je sebevědomá a bylo velmi milé, že se několikrát zastala mladší spolužačky, které někdo jiný řekl, že její obrázek není hezký. Anička často interpretuje slova a věty paní učitelky.

Velmi jí záleží na pravidlech, ale není, jak by se mohlo zdát svázaná, nedůtklivá, nebo urputná v jejich dodržování.

Anička velmi ráda pomáhá ve třídě učitelkám s přípravou činností, ráda prostírá k obědu. Velice často si sama říká o pochvalu, ale ne nepříjemným, nebo vynucujícím způsobem.

Je velice dobře pohybově vybavená. Při hrách na hřišti svými dovednostmi často předčí své vrstevníky.

7.1.3 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ PRACOVNÍCH LISTŮ

V tabulce, kterou čtenář najde na konci práce v příloze č. 1, jsou zapsány výsledky, kterých Anna dosáhla při práci s pracovními listy. Její výsledky byly velice dobré. Úkoly chápala velice rychle a nečinily jí obtíže. Při práci byla soustředěná, jistá si svými dovednostmi.

7.2 KAZUISTIKA DÍTĚTE 2

Alice, narozena 30. 7. 2011

Kamarádká, někdy však trochu urputná ve svém jednání. Ráda si dělá věci po svém. Alice je z rodiny, kde žije sama s maminkou a babičkou. Otec je dlouhodobě v zahraničí, Alice ho tři roky neviděla. Je zdravá a velmi pohybově nadaná. Maminka se snaží Alici věnovat hodně svého času, který tráví různými volnočasovými aktivitami a také sportem. Alice navštěvuje atletický klub. V září nastoupí do základní školy.

7.2.1 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ NA ZÁKLADĚ ROZHovorŮ S RODIČI

Alice žije s maminkou a babičkou. K rozhovoru přišla sama matka. Povídání bylo ze začátku trochu rozpačité, ale po chvíli se maminka uvolnila. Byla velice vstřícná a milá. Seznámila se ještě jednou s významem rozhovoru a bylo patrné, že rozhovor vítá.

Alička byla plánované dítě. Narodila se přirozenou cestou a zdravá. S manželem žije matka odděleně kvůli jeho dlouhodobému pobytu v zahraničí. Matka naznačila, že tento stav asi ještě nějakou dobu potrvá a vyjádřila lítost nad tím, že otec nejeví o dcerku větší zájem. Snažila se kontakt nepřerušit, ale bohužel Alička již tři roky tatínka neviděla, což maminku velice trápí a cítí to vůči Alici jako velikou křivdu. Nijak ale ve zlém o otci nemluvila a ani před dcerkou to nijak hanlivě neprezentuje. Alice si na tento stav podle slov matky zvykla a doba, kdy po tatínkovi plakala, je pryč pryč. S výchovou Alice pomáhá

matce její matka, babička Alice a to velmi intenzivně, protože sdílí společně domácnost. Babička je v důchodu, ale ještě velmi aktivní. Snaží se vnučce splnit všechna přání, což prý bývá občas důvod k rozepři mezi ní a matkou, Matka má pocit, že Aličku babička příliš rozmazluje, kupuje jí hračky a dárky, se kterými matka úplně nesouhlasí. Alice se podle jejího názoru stává velmi svéhlavou a sebestřednou. V domácnosti kvůli tomuto občas vyvstanou hádky, kterým je Alice někdy přítomna.

Alice navštěvuje kroužek atletiky, kde je velice šťastná a daří se jí. Ráda běhá a jezdí na kole. Kromě sportu, ve kterém je prý po tatínkovi velice šikovná a úspěšná, velmi ráda kreslí a tvoří. Otec vystudoval zahraniční obchod, kterému se jako vedoucí pracovník také věnuje, matka má ekonomické vzdělání a pracuje jako hlavní účetní ve velké firmě. Někdy si bere práci i domů a Alice je v těchto dnech jen s babičkou, což prý často komentuje a dává mamince za vinu, že s ní tráví málo času. Bývá velice svéhlavá a vynucuje si pozornost za každou cenu. Dochází prý často k vyhroceným situacím, kdy je na maminku „ošklivá“. To matka velice těžko nese, ale kvůli ekonomické situaci zatím nemůže tento stav změnit. Matku zajímalo, jestli má Alice takové stavy a chování také ve školce a jak jí vnímají spolužáci.

Rozhovor trval přes hodinu a bylo zřejmé, že byl pro obě strany příjemný a přínosný. Poděkování a vyjádření pochopení a úcty na konci povídání bylo pro matku významným uzavřením celého setkání.

7.2.2 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ NA ZÁKLADĚ POZOROVÁNÍ FUNGOVÁNÍ ALICE V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Alice je velmi temperamentní holčička, která velmi často prosazuje své názory a těžko nese, pokud není po jejím. Při hrách s ostatními dětmi bývá někdy urputná, ale zajímavé při pozorování bylo, že jakmile jí dají ostatní najevo, že si s ní hrát nebudou, trvala na svém a děti skutečně hru opustily, ale po chvíli přichází a přizpůsobuje se skupině dětí, se kterou si chce hrát. Je velmi houževnatá, pozorná a rychle se učí novým věcem. Někdy je těžké jí přimět ke společným činnostem, ráda si hraje individuálně. Nakonec se většinou zapojí a má z toho radost. Někdy však raději pozoruje z povzdálí a nepřidá se k ostatním.

Je velmi dobře pohybově vybavená, ráda cvičí, běhá, skáče, většina těchto činností jí jde velmi dobře.

Alička je při řízené činnosti někdy nesoustředěná, ale i přesto zvládá úkoly dobře. Musí mít na práci klid a soukromí, aby jí nic dalšího nerozptylovalo, pak je velmi šikovná a pečlivá.

S ostatními dětmi ve třídě vychází dobře. Svou svéhlavost a urputnost dokáže skvěle vyvážit svým milým úsměvem a laskavostí. Umí se rozdělit a má všechny děti ráda.

7.2.3 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ PRACOVNÍCH LISTŮ

V tabulce, kterou čtenář najde na konci práce v příloze č. 2, jsou zapsány výsledky, kterých Alice dosáhla při práci s pracovními listy. Dosáhla velmi dobrých výsledků, při většině úkolů si věděla rady. Zadáni chápala rychle a pracovala velice houževnatě. Byla sebejistá, a snažila se být precizní. Z menších neúspěchů nebyla nervózní.

7.3 KAZUISTIKA DÍTĚTE 3

Filip, narozen 28. 2. 2011

Filípek žije sám s matkou, v druhé, oddělené části jejich domu žijí matka a otec, prarodiče Filipa. Nemá žádné sourozence. Otce nezná, matka ho ani nikde neuvádí. Filip má potíže s mluvním projevem. Špatně vyslovuje a má chudou slovní zásobu. Maminka bývá hodně často unavená a na Filípka se utrhuje. Filipova maminka již před rokem preferovala u chlapce odklad, který Pedagogicko- psychologická poradna také navrhla.

7.3.1 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ NA ZÁKLADĚ ROZHOVORŮ S RODIČI

Filípek vyrůstá v neúplné rodině jen s matkou. Ve stejném, ale ve stavebně oddělené části domu žijí jeho prarodiče, otec a matka Filipovo maminky. Filípkova maminka nechtěla, aby se rozhovoru zúčastnili i její rodiče. Zdůvodnila to tím, že by obraz jejich vztahu nebyl jednotný. I v rozhovoru bylo patrné, a matka to potvrdila, že nemají zcela vyrovnaný vztah. Matka působí velice autoritativně a její vztah s matkou bude zřejmě komplikovaný. Filip se narodil nečekaně, vztah jeho matky s otcem byl jen chvilkový a Filípkova maminka o otci nemluví hezky a to i před ním. Matka uvedla, že Filip o tatínkovi prakticky neví a ani ho nikdy neviděl. Maminka je zaměstnaná, pracuje ve firmě na rozvoz reklamních tiskovin, Je vyučená prodavačka. Bývá v práci často do večera, a když je potřeba, bere si Filípka s sebou do auta a pracuje s ním.

Prarodiče se snaží do výchovy zapojit a dopřát vnukovi aktivity, ale jsou oba vážně nemocní a tak je jejich snaha omezena na zahradu jejich domku a samozřejmě jejich fyzické možnosti. Filípek má prarodiče rád.

Maminka v rozhovoru připomněla, že hned jak Filípek nastoupil do školky, mluvila o tom, že bude žádat o odklad povinné školní docházky. Byla ale velice překvapená, když po návštěvě PPP četla zprávu z vyšetření. Velice se zlobila na paní doktorku, která Filípka vyšetřovala, neboť se domnívá, že nároky na Filipa byly příliš velké. Bylo jí doporučeno, aby docházela s chlapcem na logopedii, pro Filipovu chudou slovní zásobu a velký počet špatně vyslovovaných hlásek. To maminka odmítla s tím, že hlásky „naskočí“ sami. Je přesvědčená, že prostředí, které chlapci nabízí je dostatečně podnětné a že se výchova dnes „moc řeší“.

Filípka má maminka velmi ráda, hezky o něm mluví a snaží se mu vynahradiť čas, který není s ním. Rádi se společně dívají na televizi, maminka má velkou zálibu v autech a tak ona sama i Filip často hrají PC hru Auta.

Rozhovor probíhal nenuceně, maminka se velmi snažila rozvádět všechna probíraná témata. Trval 45minut. Filipova matka je velmi pracovně vytížená a jako samoživitelka samozřejmě nemá lehkou situaci.

7.3.2 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ NA ZÁKLADĚ POZOROVÁNÍ FILIPOVA FUNGOVÁNÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Filípek je chlapec, který si velmi rád hraje, ale při výběru hry a při domluvě s kamarády bývá nejistý. Začne mluvit potichu, chvilku mu trvá, než se zapojí. Při hře se podřizuje dominantnějším spolužákům. V mnoha situacích při pozorování vyvstal zajímavý konflikt. Filip se dlouhou dobu podřizoval jinému kamarádovi, se kterým si s oblibou staví autodráhu, a když chtěl sám ve stavbě prosadit svůj nápad a druhý chlapec nechtěl, Filípek nevydržel a uhodil ho. Bylo vidět, že ho to mrzí a situace většinou končila Filípkovým pláčem. Učitelka se snažila tento spor rozsoudit a urovnat přívětivým způsobem k oběma chlapcům. Filípek tento incident vnímal jako velkou křivdu a stáhl se ze hry. Takovýto scénář se opakoval při pozorování nejméně pětkrát. Filípkovi chybí sebevědomí.

Je velice vděčný za jakoukoliv hru a přijímá všechny kamarády stejně. Nosí jim na půjčení z domova hračky, má je rád.

Při řízených činnostech si Filípek počíná dosti neobratně, dlouho mu trvá, než zadání úkolu pochopí. Potřebuje více času, úkoly ho většinou nebaví a nedělá je rád. Je velice nejistý.

Ve třídě se Filípek chová mile a neagresivně, spíše pozoruje. Pohybově je Filípek slabší, někdy působí trochu nemotorně. Ve svém věku má za sebou zlomeninu klíční kosti (úraz při bobování) a zlomenou nohu (při sporování v tělocvičně). Pohyb má však velmi rád, baví ho běhat a hrát pohybové hry.

7.3.3 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ PRACOVNÍCH LISTŮ

V tabulce, kterou čtenář najde na konci práce v příloze č. 3, jsou zapsány výsledky, kterých Filip dosáhl při práci s pracovními listy. Filip byl při plnění úkolů nejistý, nevěřil si. Potřeboval velkou podporu ze strany učitelky. Jeho výsledky byly oproti ostatním dětem z výzkumného vzorku podprůměrné.

7.4 KAZUISTIKA DÍTĚTE 4

Denis, narozen 3. 1. 2011

Denis je z úplné rodiny, má jednu starší sestru. Je šikovný, ale má potíže s přizpůsobováním se ostatním a těžko nese autoritativní přístup. Rád si hraje sám, a pokud někoho do hry pustí, má potřebu velet a udávat pravidla. Rodiče jsou velice zaměstnaní lidé, kteří často pracují i o víkendech, což Denis často komentuje a bývá v tuto dobu u babičky, kterou má rád, ale raději by byl s rodiči. Je zdravý a nemá žádná omezení ani oslabení.

7.4.1 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ NA ZÁKLADĚ ROZHovorŮ S RODIČI

Denis žije v úplné rodině, je zdravý a jeho narození bylo pro rodiče velikým štěstím. Rozhovoru se zúčastnila jen matka. Rozhovor byl příjemný a maminka omluvila otce s tím, že musí být v práci, ale později vyšlo najevo, že tatínek není takovým rozhovorům nakloněn a není prý hovorný typ. Denis má mladší sestru, se kterou je maminka na mateřské dovolené. Je vyučená kadeřnice a v domku, kde bydlí, jí manžel vybudoval malé kadeřnictví, kde částečně pracuje. Otec je voják z povolání, pracuje u vojenské policie.

Oba rodiče se mají velice rádi a svým dětem se snaží dopřát dobré hmotné zajištění. Otec možná i díky svému povolání je na Denise podle názoru maminky někdy příliš tvrdý a dcerku rozmazluje, ale jinak jsou většinou v názorech jednotní. Rádi tráví víkendy ve městě, chodí do kina a obchodních domů. Děti mají podle matčiných slov mezi sebou hezký vztah.

Žijí v domku se zahrádkou, kde rodina tráví většinu volného času, pokud jsou doma. Na zahradě mají děti mnoho herních prvků, trampolínu, houpačky, prolézačky, domeček se skluzavkou a bazén. Na domu a zahradě si maminka velice zakládá. Rádi se společně dívají na televizi, děti tráví podle slov maminky hodně času před obrazovkou i tabletem, což, jak tvrdí, bude muset začít korigovat.

Večer před spaním knihy nečtou, děti jsou zvyklé usínat sami. Ani maminka ani tatínek nemají ke knihám vztah. Mají rádi kreslené pohádky.

Rozhovor byl velice příjemný, maminka byla otevřená a milá. Bylo jí znovu poděkováno za velmi cenné povídání. Rozhovor trval necelou hodinu.

7.4.2 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ NA ZÁKLADĚ POZOROVÁNÍ DENISOVA FUNGOVÁNÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Denis je šikovný předškolák. Rád si hraje, často při zápalu ve hře překračuje hranice pravidel. Bývá od učitelky často napomínán právě pro jejich nedodržení. Velice rád hru organizuje sobě i ostatním. Je vůdčí typ, děti ho respektují a většinou přijímají jeho nápady a podněty pozitivně. Při pozorování byl zaznamenán konflikt právě se spolužákem Filipem, u kterého Deny vycítil slabšího a snažil se několikrát toho využít ve svůj prospěch. S ostatními spolužáky v takové situaci nebyl. Učitelka se snaží těmito situacím zamezit a neúnavně vysvětluje pravidla třídy, která toto chování odmítají.

Je kamarádký, rád se zapojuje a pomáhá učitelkám i ostatním dětem. Je rychlý v úvahách a jeho vyjadřování je trefné.

Při řízených činnostech se zapojuje velmi rád a dělá mu velkou radost, že má často úspěch. Dokáže se soustředit a pracuje rád.

Pohybově je Denis velice dobře vybaven. Navštěvuje již třetím rokem kroužek Juda, kde má velice dobré výsledky.

7.4.3 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ PRACOVNÍCH LISTŮ

V tabulce, kterou čtenář najde na konci práce v příloze č. 4, jsou zapsány výsledky, kterých Denis dosáhl při práci s pracovními listy. Denis zvládl všechny zadané úkoly výborně. Počínal si sebevědomě a hbitě. Zadané úkoly chápal a měl radost z úspěchu.

8 SHRNU TÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této části shrneme výsledky z předešlých kapitol práce tak, aby měl čtenář ucelený obraz celého výzkumného šetření a jeho výsledků.

8.1 VÝSLEDKY NA ZÁKLADĚ ROZHovorŮ

Z rozhovorů vyplynulo, jak fungují jednotlivé rodiny, jakým způsobem tráví volný čas, jaké jsou jejich priority, co se týče jejich dětí. Jestli se dětem věnují, jaký mají názor na výchovu. Rozhovory byly velice zajímavé a ve všech případech přínosné a příjemné. Rodiče Anny byly bezesporu nejaktivnější, velice jim záleží na tom, jak jejich dcera vyrůstá a dávají si velmi záležet na všech činnostech a aktivitách, které provádí společně, nebo jejich dcera na kroužcích. Není to ale přehnané, nijak na Annu netlačí a tak, jak vyrovnaně působili rodiče, působí i jejich dcera. Alicčina maminka přinesla do rozhovoru také velmi zajímavé postřehy o své dceři. Snaží se být spravedlivá a i když je jí velice líto, že se Alice nevidá se svým otcem a chtěla by jí toto nějak vynahradit, vychovává svojí dceru velice střízlivě navzdory babičce, se kterou má občas právě kvůli rozmazlování konflikty. Maminka Alice je cílevědomá a silná osobnost, která vychovává svojí dcerku v rozumných mezích a je také o své výchově přesvědčená. Filípkova maminka působila velmi autoritativně a sebevědomě. Tento rozhovor byl pro autorku nejzajímavější z pohledu výchovy. Matka je o správnosti své výchovy přesvědčena, což se dá vnímat jako dobré a pochopitelné, protože je na výchovu sama. Je příznivcem tvrdší výchovy. Filípek je někdy velice zakřiknutý, což maminka komentuje tak, že je vychovaný. Maminka je někdy tolik umluvená a unavená, že je ráda, když si Filípek sedne před televizor, nebo k nějaké počítačové hře. Toto bohužel dnes nevnímáme jako pozitivní přístup a podnětné prostředí. Mamince chybí opora a Filípkovi také.

Denisova maminka byla také velmi příjemná a poskytla mnoho cenných informací o tom, jak funguje jejich rodina. Velmi pozitivní na jejím vyprávění byl pocit sounáležitosti, která v rodině panuje. Rodiče se mají velice rádi, dětem jsou hezkým příkladem v tom, jak se k sobě dva lidé mohou hezky chovat. Společné zážitky jsou pro ně důležité.

8.2 VÝSLEDKY NA ZÁKLADĚ POZOROVÁNÍ

Výsledky z pozorování byly velice přínosné. Děti byly pozorovány dostatečně dlouhou dobu a v různém prostředí. Bylo velice zajímavé je pozorovat zvláště při hrách. Jejich povahy a chování se v takových chvílích projevilo bezezbytku. Anička potvrdila své sebevědomí a vyrovnanost, při konfliktech s ostatními projevila velké nadání pro spravedlnost a pravidla. Je radost sledovat zralé, zdravé šikovné dítě při hře a toto naplnila Anička zcela. Alice je velmi svéhlavá dívka, která je v období, kdy chce velmi urputným způsobem prosazovat svůj názor, což bude zřejmě přechodné. Pohybově velmi dobře vybavená, hodná, snaží se při všech nabízených činnostech, je velmi pozitivní. Průbojná. Filípek je velmi zakřiknutý hoch, který si nevěří, má velice nízké sebevědomí a to se promítá i do kontaktu s ostatními dětmi. Málo se projevuje a při nabízených činnostech se drží raději dál, není aktivní, vyčkává, pozoruje. Je hodný, má rád všechny spolužáky a je vděčný za každou hru s kamarádem. Je velice citlivý na své hračky, to vyžaduje i po ostatních, když hračku půjčí.

8.3 VÝSLEDKY NA ZÁKLADĚ DIAGNOSTIKY

Na výsledcích diagnostiky dětí se autorce potvrdily její předpoklady, které měla po rozhovorech a pozorování. Anička prošla testy bez potíží, ze 33 pracovních listů zvládla 30 zcela samostatně a 3 úkoly s dopomocí – vyhledávání tvaru na pozadí, odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou. Tyto tři úkoly jsou v tabulce výsledků uvedeny pro šestileté děti, předpokládá se tedy, že jsou z nejtěžších. Dopomoc byla od učitelky jen drobná. Vynikající výsledek. Při práci byla klidná, soustředěná a úkoly jí bavily.

Alice měla také výborné výsledky. Dopomoc potřebovala pouze čtyřikrát, 29 úkolů zvládla samostatně. Úkoly s dopomocí byly – odliší obrázek lišící se vertikální polohou, odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou, jmenuje obrázky zleva doprava a vyhledá první daný objekt ve skupině zleva doprava. Zajímavé bylo, že chybu v úkolu číslo 20 a 33 měla shodnou s Aničkou. Tyto čtyři úkoly, které nezvládla samostatně, byly v rozmezí 5,5 – 6 let. Alička se velice snažila a z práce měla radost.

Filip zvládl samostatně 15 úkolů, s dopomocí 14 a nezvládl 4. Úkoly, které byly zvládnuté s dopomocí – (čísla v závorkách znamenají věk dítěte, kdy dovednost obvykle dozrává a většina dětí požadovanou činnost zvládá) pojmenuje odstíny barev (6), vyhledá známý objekt na pozadí (4-5), odliší dva překrývající se obrázky (4-5), vyhledá tvar na

pozadí (6), odliší obrázek v řadě lišící se horizontální polohou (4,5-5), odliší obrázek v řadě lišící se detailem (5), odliší obrázek lišící se vertikální polohou (5,5-6), poskládá obrázek z několika částí (4), složí tvar z několika částí podle předlohy (5,5), doplní chybějící části v obrázku (5,5-6), ze šesti obrázků si tři pamatuje (5), pozná viděné obrázky (5-6), umístí obrázky na místo (6), jmenuje objekty zleva doprava (5). Většina (10) úkolů bylo v kategorii 5-6 let, čtyři pro děti mladší pěti let. Úkoly, které Filip nezvládl byly – sleduje linii mezi ostatními liniemi (5,5), odliší shodné a neshodné dvojice lišící se detailem (5), odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou (5,5-6), vyhledá daný první objekt ve skupině zleva doprava (5,5-6). Tyto úkoly jsou svým zařazením vzhledem k věku těžší a jejich nezvládnutí je ještě v normě. Filípek se při plnění úkolů necítil dobře, byl nejistý, ačkoliv za celý školní rok vyplňoval pracovní listy již mnohokrát. Již dopředu odhadoval své výsledky jako špatné a sám o sobě mluvil jako o nešikovném.

Denis zvládl všechny úkoly s nejlepším výsledkem z dětí. Všechny úkoly zvládl samostatně, vyjma dvou – sleduje linii mezi ostatními liniemi (5,5) a vyhledá první daný objekt ve skupině zleva doprava (5,5-6). Takový výsledek je vynikající a úkoly s dopomocí vzhledem k věku adekvátní.

9 ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ

Výsledky výzkumu nám prozradily poznatky známé i nové zajímavé. Jednoznačně se potvrdilo, že podnětné prostředí je jedna z nejdůležitějších součástí pro zdravý a správný vývoj dítěte. To, jak rodiče k dětem přistupují, jaké v nich budují sebevědomí, se velice odrazilo ve výsledcích diagnostiky. Děti, které jsou chválené a podporované se úkolů nebojí, berou je jako výzvu a radují se z úspěchu. Mají zdravé sebevědomí a případný nezdár přijímají lépe. Děti zakřiknuté, vychovávané v prostředí, kde si nejsou jistí, se při úkolech cítí nedobře, jsou úzkostní a velice těžko nesou neúspěch, který vlastně předpokládají.

Je tedy třeba vrátit se na začátek práce, k výzkumným otázkám. „**Jak se prostředí a zázemí dětí projeví na jejich vnímání?**“ Odpověď je nasnadě – velmi. Nestačí jen, aby bylo dítě samo o sobě šikovné, chytré. Pokud není cílevědomě vedeno a ze strany rodičů podporováno, chváleno, milováno, jeho rozvoj nebude a nemůže mít takový progres, jako u dítěte, které toto vše má. A „**Jak zrakový vývoj podpořit?**“ Předně se snažit děti motivovat a podporovat v jejich konání a předkládat jim takové činnosti, které zrakové vnímání mohou podporovat.

Pro učitele v mateřské škole by mohlo být zajímavé, jak s dětmi na rozvoji zrakového vnímání pracovat a že samotné pracovní listy v práci s předškolními dětmi rozhodně nestačí. Práce by mohla sloužit jako návod, jak postupovat a připravovat je na vstup do základní školy. Jak moc je důležitá práce a komunikace s rodinou dítěte. Že rodič může učiteli dítě představit také z jiné stránky, než kterou vidí ve školce.

Také se potvrdilo, jak pohyb souvisí s vývojem a nejen zrakovým. Podle výsledků z výzkumného šetření jasně vyplývá, že lépe pohybově vybaven žáci mají mnohem lepší výsledky.

Důvod, proč byla práce pojata, jako **kazuistická studie** je nyní zřejmé. Je velice podrobná, zkoumá danou problematiku velmi důkladně a do hloubky. Tím si výzkumník může přehledně uspořádat fakta, které následně analyzuje. Při práci můžeme celý případ vidět v hlubších souvislostech.

ZÁVĚR

Jak nejlépe uchopit výchovu dítěte a poskytnout mu ty nejlepší podmínky? Touto otázkou se jistě trápí, anebo zabývá většina rodičů. Rodičovství a výchova je velmi náročná disciplína a neexistuje univerzální návod na to, jak se s touto zodpovědností vyrovnat.

Co je pro mne jako pro rodiče i pro učitele nejdůležitější je poskytovat dětem hlavně bezpečí a zázemí, vnímat jejich potřeby, přistupovat k výchově s rozumnou dávkou autority i kamarádství, nepřetěžovat je ani nenechat „ladem“ a takto bychom mohly vypočítávat ještě dál. Zní to překvapivě jednoduše, ale jednoduché to zdaleka není.

Výzkum asi nepotvrdil nic převratného a nového ale například rozhovory jsem vnímala jako velmi důležitou součást toho, jak přistupovat k dítěti. Mnoho souvislostí náhle dostalo jasnější obraz a dovedlo mě k pochopení některých aspektů chování dětí.

Při psaní této práce jsem si mnoho věcí uvědomila a připomněla. Ta nejdůležitější je ta, že ačkoliv děti tráví ve školce někdy i více času nežli doma a mnoho rodičů na školku spoléhá, že naučí, vysvětlí, pomůže, musí to být především rodina a rodiče, kteří budou děti motivovat, podporovat a podněcovat jejich fantazii. Dávat jim jakýsi návod, nebo model pro to, jak se chovat a jak mít rád.

A ta další je ta, že tato práce mně velmi naplňuje a díky tomu patřím mezi ty, pro které je zaměstnání koníčkem.

RESUMÉ

Bakalářská práce se zabývá rozvojem zrakového vnímání u předškolních dětí. Práce si dala za cíl poukázat na vliv prostředí, ve kterém děti vyrůstají na rozvoj jejich zrakového vnímání.

V teoretické části práce se dozvídáme o předškolním věku obecně, o důležitosti hry v životě předškolních dětí, o vnímání, myšlení, řeči, motorice, a diagnostice zrakového vnímání. Jedna kapitola je věnována oslabení zrakového vnímání.

V praktické části je popsána výzkumná strategie, a jednotlivé části výzkumu. Ten byl prováděn pomocí triangulace, která se skládala z rozhovorů, pozorování a diagnostiky.

Hlavní výzkumné otázky zněly: ***Jak můžeme podpořit zrakové vnímání u předškolních dětí? Jak rozvoj vnímání souvisí s prostředím, ve kterém děti vyrůstají?*** Snahou výzkumného šetření bylo potvrdit si některá známá fakta, jako je potřeba lásky a podpory dítěte ze strany rodiče, podnětné prostředí v rodině i ve školce, důležitost harmonie mezi rodiči, a také nalézt fakta nová.

Práce může posloužit i jako pomocník začínajícím učitelům, kteří chtějí podpořit u dětí před nástupem povinné školní docházky oblast zrakového vnímání.

SUMMARY

The Bachelor thesis deals with the development of visual perception in preschool children. The paper aimed to point out the influence of the environment in which children grow up on the development of their visual perception.

In the theoretical part, we learn about the preschool age in general, the importance of play in the life of preschool children, perception, thinking, speech, motor activity, and diagnostics of visual perception. One chapter is devoted to the weakening of visual perception.

The practical part describes the research strategy and the individual parts of the research. The research was conducted through triangulation, which consisted of interviews, observations and diagnostics.

The main research questions were: How can we promote visual perception in preschool children? How does perceptual development relate to the environment in which children grow up? The purpose of the research was to confirm some well-known facts such as the need for parental love and support of the child, a stimulating environment in the family and in the kindergarten, the importance of harmony between the parents, and also to find new facts.

The thesis may also serve to help novice teachers who want to support the field of visual perception in children before the compulsory education.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. 2. vydání. Brno: Edika, 2015. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-266-0793-9.
2. BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4.
3. BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. *Rozvoj zrakového vnímání pro děti od 3 do 5 let: jak krtek Barbora uviděl svět*. 2. vyd. Ilustroval Richard ŠMARDA. Brno: Edika, 2014. Dětská naučná edice (Edika). ISBN 978-80-266-0556-0.
4. BUREŠOVÁ, Jarmila. *Povím vám o dyslexii: průvodce pro rodinu a přátele*. Ilustroval Aleš ČUMA. Brno: Edika, 2016. Tipy pro odborníky. ISBN 978-80-266-0991-9.
5. BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3008-0.
6. Disman, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Karolinum Press, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.
7. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
8. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.
9. JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7.
10. KOCIANOVÁ, Renata. *Personální činnosti a metody personální práce*. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2497-3.
11. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

12. NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. 4. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2012. ISBN 978-80-261-0115-4.
13. OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010. ISBN 978-80-87240-33-5.
14. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2004. 5 s.[cit. 2017-05-02]. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>.
15. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
16. ROZSYPALOVÁ, Marie, Alena MELLANOVÁ a Věra ČECHOVÁ. *Psychologie a pedagogika I: pro střední zdravotnické školy*. Praha: Informatorium, 2003. ISBN 80-7333-014-8.
17. ŠIKL, Radovan. *Zrakové vnímání*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3029-5.
18. VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-421-7.
19. VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. V Praze: Karolinum, 2004. ISBN 978-80-246-0841-9.
20. FELCMANOVÁ, Lenka. *Diagnostika zrakové percepce v předškolním věku*. CIVILIA, 84.

PŘÍLOHY

Zde jsou umístěny tabulky s výsledky dětí, kterých dosáhly při práci s pracovními listy.

Přílohy 1 – 4

Příloha č. 1: Pracovní listy, dítě 1

BARVA	nevládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
1. Přiřadí barvu			X
2. Na pokyn ukáže požadovanou barvu			X
3. Pojmenuje barvu			X
4. Přiřadí odstíny barev			X
5. Pojmenuje odstíny barev			X
FIGURA A POZADÍ			
6. Vyhledá známý předmět na obrázku			X
7. Vyhledá objekt na obrázku podle předlohy			X
8. Vyhledá známý objekt na pozadí			X
9. Odliší dva překrývající se obrázky			X
10. Sleduje linii mezi ostatními liniemi			X
11. Vyhledá tvar na pozadí		X	
ZRAKOVÉ ROZLIŠENÍ			
12. Odliší výrazně jiný obrázek			X
13. Odliší obrázek v jiné velikosti			X
14. Odliší jiný obrázek v řadě			X
15. Odliší obrázek v řadě lišící se horizontální polohou			X
16. Odliší obrázek v řadě lišící se detailem			X
17. Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se detailem			X
18. Odliší obrázek lišící se vertikální polohou			X
19. Vzhledá dva shodné obrázky v řadě			X
20. Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou		X	
ČÁSTI A CELEK			
21. Poskládá obrázek ze dvou částí			X
22. Poskládá obrázek ze čtyř částí			X
23. Poskládá obrázek z několika částí			X
24. Složí tvar z několika částí na předlohu			X
25. Složí tvar z několika částí podle předlohy			X
26. Doplní chybějící části v obrázku			X
ZRAKOVÁ PAMĚŤ			
27. Pamatuje si tři předměty, pozná, který chybí			X
28. Pamatuje si tři obrázky, pozná, který chybí			X
29. Ze šesti obrázků si tři pamatuje			X
30. Poznává viděné obrázky			X
31. Umístí obrázky na místo			X
POHYBY OČÍ NA ŘÁDKU			
32. Jmenuje objekty zleva doprava			X
33. Vyhledá daný první objekt ve skupině zleva doprava		X	

Příloha č. 2: Pracovní listy, dítě 2

BARVA	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
1. Přiřadí barvu			X
2. Na pokyn ukáže požadovanou barvu			X
3. Pojmenuje barvu			X
4. Přiřadí odstíny barev			X
5. Pojmenuje odstíny barev			X
FIGURA A POZADÍ			
6. Vyhledá známý předmět na obrázku			X
7. Vyhledá objekt na obrázku podle předlohy			X
8. Vyhledá známý objekt na pozadí			X
9. Odliší dva překrývající se obrázky			X
10. Sleduje linii mezi ostatními liniemi			X
11. Vyhledá tvar na pozadí			X
ZRAKOVÉ ROZLIŠENÍ			
12. Odliší výrazně jiný obrázek			X
13. Odliší obrázek v jiné velikosti			X
14. Odliší jiný obrázek v řadě			X
15. Odliší obrázek v řadě lišící se horizontální polohou			X
16. Odliší obrázek v řadě lišící se detailem			X
17. Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se detailem			X
18. Odliší obrázek lišící se vertikální polohou		X	
19. Vzhledá dva shodné obrázky v řadě			X
20. Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou		X	
ČÁSTI A CELEK			
21. Poskládá obrázek ze dvou částí			X
22. Poskládá obrázek ze čtyř částí			X
23. Poskládá obrázek z několika částí			X
24. Složí tvar z několika částí na předlohu			X
25. Složí tvar z několika částí podle předlohy			X
26. Doplní chybějící části v obrázku			X
ZRAKOVÁ PAMĚŤ			
27. Pamatuje si tři předměty, pozná, který chybí			X
28. Pamatuje si tři obrázky, pozná, který chybí			X
29. Ze šesti obrázků si tři pamatuje			X
30. Pozná viděné obrázky			X
31. Umístí obrázky na místo			X
POHYBY OČÍ NA ŘÁDKU			
32. Jmenuje objekty zleva doprava		X	
33. Vyhledá daný první objekt ve skupině zleva doprava		X	

Příloha č. 3: Pracovní listy, dítě 3

BARVA	nezvládá	zvládá s dopomocí	zvládá samostatně
1. Přiřadí barvu			X
2. Na pokyn ukáže požadovanou barvu			X
3. Pojmenuje barvu			X
4. Přiřadí odstíny barev			X
5. Pojmenuje odstíny barev		X	
FIGURA A POZADÍ			
6. Vyhledá známý předmět na obrázku			X
7. Vyhledá objekt na obrázku podle předlohy			X
8. Vyhledá známý objekt na pozadí		X	
9. Odliší dva překrývající se obrázky		X	
10. Sleduje linii mezi ostatními liniemi	X		
11. Vyhledá tvar na pozadí		X	
ZRAKOVÉ ROZLIŠENÍ			
12. Odliší výrazně jiný obrázek			X
13. Odliší obrázek v jiné velikosti			X
14. Odliší jiný obrázek v řadě			X
15. Odliší obrázek v řadě lišící se horizontální polohou		X	
16. Odliší obrázek v řadě lišící se detailem		X	
17. Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se detailem	X		
18. Odliší obrázek lišící se vertikální polohou		X	
19. Vzhledá dva shodné obrázky v řadě			X
20. Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou	X		
ČÁSTI A CELEK			
21. Poskládá obrázek ze dvou částí			X
22. Poskládá obrázek ze čtyř částí			X
23. Poskládá obrázek z několika částí		X	
24. Složí tvar z několika částí na předlohu		X	
25. Složí tvar z několika částí podle předlohy			X
26. Doplní chybějící části v obrázku		X	
ZRAKOVÁ PAMĚŤ			
27. Pamatuje si tři předměty, pozná, který chybí			X
28. Pamatuje si tři obrázky, pozná, který chybí			X
29. Ze šesti obrázků si tři pamatuje		X	
30. Poznává viděné obrázky		X	
31. Umístí obrázky na místo		X	
POHYBY OČÍ NA ŘÁDKU			
32. Jmenuje objekty zleva doprava		X	
33. Vyhledá daný první objekt ve skupině zleva doprava	X		

Příloha č. 4: Pracovní listy, dítě 4

BARVA	nevládá	vládá s dopomocí	vládá samostatně
1. Přiřadí barvu			X
2. Na pokyn ukáže požadovanou barvu			X
3. Pojmenuje barvu			X
4. Přiřadí odstíny barev			X
5. Pojmenuje odstíny barev			X
FIGURA A POZADÍ			
6. Vyhledá známý předmět na obrázku			X
7. Vyhledá objekt na obrázku podle předlohy			X
8. Vyhledá známý objekt na pozadí			X
9. Odliší dva překrývající se obrázky			X
10. Sleduje linii mezi ostatními liniemi		X	
11. Vyhledá tvar na pozadí			X
ZRAKOVÉ ROZLIŠENÍ			
12. Odliší výrazně jiný obrázek			X
13. Odliší obrázek v jiné velikosti			X
14. Odliší jiný obrázek v řadě			X
15. Odliší obrázek v řadě lišící se horizontální polohou			X
16. Odliší obrázek v řadě lišící se detailem			X
17. Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se detailem			X
18. Odliší obrázek lišící se vertikální polohou			X
19. Vzhledá dva shodné obrázky v řadě			X
20. Odliší shodné a neshodné dvojice lišící se vertikální polohou			X
ČÁSTI A CELEK			
21. Poskládá obrázek ze dvou částí			X
22. Poskládá obrázek ze čtyř částí			X
23. Poskládá obrázek z několika částí			X
24. Složí tvar z několika částí na předlohu			X
25. Složí tvar z několika částí podle předlohy			X
26. Doplní chybějící části v obrázku			X
ZRAKOVÁ PAMĚŤ			
27. Pamatuje si tři předměty, pozná, který chybí			X
28. Pamatuje si tři obrázky, pozná, který chybí			X
29. Ze šesti obrázků si tři pamatuje			X
30. Poznává viděné obrázky			X
31. Umístí obrázky na místo			X
POHYBY OČÍ NA ŘÁDKU			
32. Jmenuje objekty zleva doprava			X
33. Vyhledá daný první objekt ve skupině zleva doprava		X	